

COMENTARI DE TEXT - FEDÓ

Ben cert, afegí Cebes reprenent la paraula, si és veritat aquell argument que tu, Sòcrates, acostumes a repetir sovint, segons el qual per a nosaltres aprendre no és altra cosa que recordar, llavors cal necessàriament que en un temps anterior hàgim après el que ens és recordat. Però això no és possible si la nostra ànima no existia en algun lloc abans de néixer en aquesta forma humana. D'on resulta que també així sembla probable que l'ànima és immortal. [...]

- Veges-ho ara des d'aquest altre punt de vista. Quan l'ànima i el cos estan plegats, la natura disposa que l'un serveixi com un esclau i sigui manat, i que l'altra mani i faci d'amo. Si parteixes d'aquesta relació, ¿quin dels dos creus més semblant al que és diví i quin al que és mortal? ¿O no et sembla que el diví naturalment té la capacitat de manar i dirigir, mentre el mortal la d'ésser manat i servir com un esclau?

- A mi, sí.

- A quin dels dos s'assembla l'ànima?

- Evidentment, Sòcrates, l'ànima s'assembla al que és diví, i el cos al que és mortal.

- Examina ara, Cebes, féu ell, si de tot el que hem dit no ens en resulta aquesta conclusió: allò que més s'assembla al diví, a l'immortal, a l'intel·ligible, al que té una forma única i no es pot descompondre, al que és immutable i idèntic a ell mateix és l'ànima; en canvi, allò que més s'assembla a l'humà, al mortal, al que té una forma múltiple i és intel·ligible, al que es pot descompondre i mai no resta idèntic a ell mateix és el cos. [...]

PLATÓ. Fedó, 72e-73b; 79e-80c

COMENTARI

1.- Fes un breu resum del text (entre 40 i 80 paraules), exposant les idees més importants que hi apareixen. [2 punts]

Cebes argumenta la immortalitat de l'ànima a partir de la tesi de 'l'anàmnesi' socràtica, segons la qual conèixer és recordar. Sòcrates respon introduint la qüestió del dualisme i mostrant la superioritat de l'ànima sobre el cos. L'home, ens diu, té una part divina, immortal i una part corruptible, més humana. L'ànima s'assembla al diví i l'immutable, però el cos és subjecte al canvi.

2.- Per què, segons Cebes, l'ànima ha de ser immortal si Sòcrates té raó? Respon breument (màxim 30 paraules). [1 punt]

Perquè si acceptem que 'conèixer és recordar', llavors en un moment anterior a aquesta vida, en el Món de les Idees, hem hagut d'aprendre allò que ara recordem.

3.- A partir del text, explica la teoria de la reminiscència de Plató. [3 punts]

La paraula 'reminiscència' significa 'record' i ens remet a una tesi bàsica de Plató, que ell possiblement recollí de Sòcrates o dels pitagòrics, i segons la qual 'conèixer és recordar' o 'reconèixer'. És a dir, que la nostra ànima no va arribar al món buida de coneixements, sinó que, d'una manera més o menys boirosa, quan l'ànima cau

al món sensible i queda empresonada en el cos, recorda el que havia contemplat en el món de les idees.

La relació entre el cos i l'ànima en Plató és 'accidental', com la que s'estableix entre el cavall i el cavaller, o entre el vaixell i el seu pilot. D'aquesta manera es pot explicar que el cos mori però que l'ànima sigui immortal; i fins i tot que, segons diu algun cop Plató, l'ànima es reencarni en un cos si no ha assolit la purificació que la fa digna de la vida eterna.

Els pitagòrics segurament foren els primers a creure en la reencarnació de les ànimes, que anomenaren 'metempsícosi'. Aquesta és també avui una creença que mantenen els hindús i els budistes. Però ni Sòcrates ni Plató, en contra del que pensaven els deixebles de Pitàgores, no creien que l'ànima pogués encarnar-se en cap altre cos que no fos un cos humà.

La reminiscència, que pressuposa la immortalitat de l'ànima, és més una teoria del coneixement que una doctrina espiritual. Es una explicació de com es produeix el coneixement, val a dir, de què significa conèixer. Si el coneixement consisteix en la captació intel·lectual de l'essència perfecta d'una cosa, llavors inevitablement – i en la mesura que la perfecció absoluta només és possible en el món de les Idees – l'autèntic coneixement només pot tenir lloc al món de les Idees. Conèixer, com dèiem, és l'esforç de l'ànima per separar-se de la pluralitat i dispersió de les coses sensibles per tal de recordar les idees pures i perfectes.

És clar que hi ha coses que l'ànima recorda amb més facilitat que d'altres, i que n'hi ha d'altres que, sota l'aparença de suposats coneixements, amaguen la seva natura veritable, la seva condició de meres opinions. La realització de la virtut en el món material sensible i el progrés del nostre coneixement intel·lectual, també ajuden a purificar l'ànima perquè l'acosten a les idees. L'ànima que coneix es va acostant progressivament a la realitat intel·lectual, val a dir, a la Forma pura de les coses que coneix. La reminiscència, doncs, no és un pur record sinó un recordar la perfecció intel·ligible. Conèixer bé és identificar i distingir allò que és vertader d'allò que és simple aparença. La ciència, l'*episteme*, ens diu Plató, és el coneixement de les veritats immutables i eternes; i la més excelsa entre les ciències és la dialèctica, perquè dialècticament perfeccionem l'ànima en virtut (moral) i coneixement (intel·lectual). Aquesta, a través de la maièutica (el mètode d'investigació socràtic, basat en el diàleg i en la ironia), ens permet re-conèixer, recordar aquelles veritats que són eternes i immutables.

4.- Compara el dualisme platònic amb el d'algun altre autor o corrent de pensament que coneguis. [2 punts]

En Plató el dualisme no es limita a ser només una manera de concebre l'ésser humà, sinó que afecta tota la realitat. El dualisme platònic es pot entendre, doncs, de dues maneres: antropològicament, ens explica que l'home és un compost de cos (mortal, corruptible, canviant) i d'ànima (immortal, incorruptible, eterna). Però ontològicament (del grec '*to on*', que significa 'el ser'), la realitat també té una estructura dual: hi ha un món sensible (material) i un món intel·ligible (espiritual).

Aquest esquema dualista ha estat molt repetit al llarg de la història del pensament. Sant Agustí, bon coneixedor de l'obra de Plató, va introduir-lo en el cristianisme distingint entre el món material (La ciutat terrestre, la vall de llàgrimes en què

segons ell ens ha tocat viure) i el món realment propi de l'ànima (el cel, la ciutat celestial, a la qual només accedirem un cop morts i salvats pel Crist). Aquest préstec cultural va fer que Nietzsche caricaturitzés el cristianisme com un 'platonisme per al poble'. Per arribar al món de les idees platòniques, va argüir Nietzsche, com a mínim cal ser capaç de millorar l'enteniment, mentre que per arribar al cel cristià n'hi ha prou amb negar-se a si mateix i obeir servilment la moral eclesiàstica. En tot cas, el dualisme cel/infern, (o benaurança / càstig etern) introduït encara avui per l'educació en moltes ments infantils, és culpable d'immenses quantitats de dolor gratuït i absurd. En descàrrec de Plató cal dir que per a ell, com per a Sòcrates, el mal no existia, era simplement ignorància o error, manca de purificació o de perfeccionament de l'ànima. Seran els cristians qui donaran contingut al mal en forma de 'pecat'.

Però el dualista més important de la història del pensament ha estat Descartes; d'una banda l'home és cos (explicable en termes mecànics, com a conversió d'energia en matèria), i en tant que cos, els òrgans que ens constitueixen (el fetge, els ronyons o el cor) són màquines. Per això podem anar al metge i fer-nos una revisió de la mateixa manera que el mecànic canvia una peça al cotxe. Però d'altra banda hi ha l'ànima, l'esperit que a diferència del cos no és previsible o mecànic. Per a Descartes, l'esperit és allò que ens constitueix en profunditat ('jo sóc, jo penso') i no es pot explicar mitjançant els mateixos criteris que el cos, sinó que el dirigeix.

5. Creus, com Plató, que el cos empresona l'ànima? Justifica la teva resposta. [2 punts]

De presons, com de cossos, n'hi ha de molts tipus. N'hi ha de més netes i de més brutes, de grans i de petites, però totes i cadascuna compleixen una mateixa missió: privar de llibertat, separar els presoners del món. Al llarg del temps hi ha hagut tant partidaris com adversaris de la tesi platònica del 'soma/sema' (cos/presó, en grec).

Van ser els estoics els qui més profit van treure de la idea que el cos empresona l'ànima. Per a ells, el dolor del savi és inevitable perquè l'ànima tendeix al bé i a l'autodomini, mentre el cos tendeix a la matèria. El drama humà consisteix en la impossibilitat que l'ànima domini i tranquil·litzi el cos. També els cristians, que consideren el món com un lloc de pecat i de dolor, creuen que el cos és esca del pecat i que l'ànima ha de reprimir el cos, tesi després ridiculitzada per Nietzsche.

En canvi, Aristòtil i els epicuris plantejaren el tema des d'un altre punt de vista. Per a Aristòtil el cos mai no pot empresonar l'ànima perquè cos i ànima són inseparables i, de fet, la seva és una unió substancial. Quan desaparegui el cos també desapareixerà l'ànima, perquè aquesta no és altra cosa que el principi vital (l'ànim) que 'anima', o dona força vital al cos...

Epicur és encara més radical: per a ell l'ànima no existeix; simplement cada ésser està format per àtoms. Tot és matèria, tot són àtoms que es combinen, però res és etern. Per a Epicur creure en l'ànima i en la seva eternitat té només un sentit d'estratègia política: promocionant la por a la mort i el concepte d'ànima el filòsof-rei platònic s'aprofita de la por a què en el més enllà la nostra ànima serà jutjada –i potser fins i tot condemnada– per mantenir el control sobre la ciutat.

Qui no té por a la mort, segons Epicur, és lliure. Precisament perquè sabem que no som immortals i que un dia o un altre el nostre temps s'exhaurirà, aprenem a viure cada moment, d'una manera creativa, en plenitud. Com més finits ens sabem, més ens aferrem a la vida i en gaudim. En resum, si adoptem una perspectiva epicúria, no és cert que el cos empresoni l'ànima; ben al contrari, ajuda a fer-la lliure, perquè vincula la llibertat a cada acte concret de vida humana, que altrament, si cerquéssim el sentit de la vida fora de la vida, seria abstracta i irreal.